

ERŐS KINGA

Tudunk-e még részt venni vezeklő vonulásban?

Végigolvasva a korabeli vitákat, amelyek Nagy László életműve körül zajlottak, úgy látom, a részletkérdéseken túl a bírálók közös nagy kérdése valamiképpen így hangzott: korszerű-e Nagy László költészete? E jelentős életművet fürkésztve ma a kérdés számomra úgy fogalmazódik meg: Nagy László költészete képes-e ma is feltárni a „lehetőségeiben, mint a megértő saját lehetőségében”^{*} megmutató emberi létet, vagyis képes-e a mai világtapasztalatunk eseményhorizontján érvényes kérdéseket és válaszokat intézni hozzánk? E kérdés az életmű bármely darabja kapcsán feltehető, magam tünődéseim középpontjába az *Isten lovai* versciklust emelem.

A versciklus hat darabja (*Vértanú arabs kanca*, *A város idézése*, *Ragyogtam én is*, *Artista, havazó tartományban*, *Álmaim, verő-erekkel*, *Ereklye*) az emberi lét megértésére tett kísérletek az emlékek faggatása révén. Az álomtörténetek /álomtöredékek, a gyermekkori, a falusi létmódhoz kapcsolódó emlékek, szürrealisztikus víziók szemléletes leírása által e versciklus darabjai egyszerre állnak a próza és a líra határán. A *Vértanú arabs kanca* történetmagja igen egyszerű, részeg szőlőmunkások, kapások dühükben elpusztítanak egy vemhes kancát. Mégis, a látomásos versbeszédben kitágul e tett jelentéshorizontja, hiszen a vemhes kanca képe kézzelfogható hasonlóságot mutat a költő anyjával, vagyis az elbeszélő árnyalja a szeretett lényekről alkotott gyermekképet, felfedezve és bemutatva a másokban, a Te-ben a drámai lényt. „Állt a hegyoldalban meredek nyakkal fehérén, akár a kicsi Margit-kápolna a bazalt fokon. A kápolnában ezüst rámában kép meg hideg. De magzat a lóban, éretlen szájában piros glória a méhlepény. Állt a fehér arabs kanca, várt. Meglengette olykor kétoldalt fésült nehéz selyemlobogóit. Irhája hullámozott, megrándult rajta a sok kis szeplő, aranyközpontú margaréta. Csak várt és nézett a Besenyő-erdőn át az iszkázi torony iránt.” A plasztikus leírást megszakítja a részeg szőlőmunkások képe, majd a harmadik szakaszban ezt olvashatjuk: „Állt anyám az ajtónál, igen vásott rózsás ruhában, kápolnafehéren, hasasan. Emelte fejét magasra, nehogy a sörénye földre érjen. Korán kikelt szeplőcskéihez éppen a csillagok hasonlítgatták magukat a menny-

ben. De csak állt és várt és nézett a távoli bazalt-hegyre a hidegben.” A ló és az anya közötti párhuzam még inkább elmélyíti az elbeszélő történet drámaiságát. Anyja biztatására a tragédia helyszínére érkező kisfiú szemtanúja annak, hogy a szőlőkapálók miként nyúzzák a lovat. „Kétoldal húzzák az irhát, mintha nagy fehér szárnyakat kapcsolnának le a törzsről. Hallatszík a hárttyák ropogása. Az elvetélt kiscsikót apám nyúzza, mintha jövőendő öcsémet fejtené a bőrtől.” A kisfiú egyszerre rendül meg, borzad el, keserűségében gyilkos indulatokkal telítődik, s megfogalmazódik benne a gondolat, hogy meg kellene ölnie apját, ahogyan a disznót szokás. „S hirtelen el is pityeredtem a halálos vétek miatt.” A vers zárójelene megrendítő, hiszen a csikóbőrrel a nyakában vonul a gyermek, mögötte apjával és a többiekkel, s vezeklő vonulásuknak nincs vége.

Az *Isten lovai* versciklus darabjait olvasva egyszerre szembesülhetünk mindazzal, ami az édeni tapasztalatból megmaradt, így a csodálkozással, a világ megszólításának vágyával, másrészt az édenből való kiűzetés nyomorúságával. A sok apró emléktöredék mind annak a ráébredés-történetnek az elemeit képezi, amely kirajzolja számunkra azt, hogy mit is veszítettünk el valójában. A *Vértanú arabs kancát* olvasva különösen fontosnak tartom, ma is érvényesnek és sokatmondónak e látomásban rögzített tény, miszerint emberi világunk természetes része az értékhiány, s ez az állapot részben cselekedeteink tökéletlenségéből s azok menthetetlen és kikerülhetetlen következményeiből fakad. Éppen ettől válik igazán tragikussá e versbeszéd, hiszen rávilágít arra a tényre, hogy a gyermek magatartása nem csupán a rossznak, az igazságtalannak a gyűlöletéről tanúskodik. Haragja nem a szeretet mélyéből árad annak pusztulása láttán, ami értékes. Gyilkos indulata éppannyira emberi, mint a szőlőkapások bűne, így sorsa példája annak, hogy nincs olyan gyűlölet, amelynek lángja anélkül érintené a másik embert, hogy magát a haragra gyűlöt ne érintené. A kisfiú felindulása éppen ezért nem nemes és méltó, így sorsa összekapcsolódik a szőlőkapásokéval, ezáltal az olvasó egyszerre látja őt kívülállóként megítélőnek és a drámai helyzeten belül állónak, aki sajátos pozíciója révén arról tanúskodik, hogy emberi esendőségünk következménye és sorsunk része a bűn is. Ebből a nézőpontból érthető, hogy a vezeklő vonulásnak miért részese a lírai szubjektum is. A *Vértanú arabs kanca* történetének legfontosabb tanulsága talán, hogy az értékek és az értékhiány nem az emberi cselekedeteken kívül/ fölül állnak, hanem természetünkhöz belülről odatartozónak mutatkoznak, tehát az értékeket nem kívülről kell belevinni az emberi valóságba, hiszen a bűn nem tagadja, hanem inkább

* Rudolf Bultmann: *A tipológia mint hermeneutikai módszer eredete és értelme*, in: *Tipológia és apokaliptika*, Hermeneutikai Kutatóközpont, Bp., 1996.

feltételezi az értékek meglétét. S bár nincs fogódzónk arra nézve, hogy a világ természetes állapota inkább az értéktelítődés vagy inkább a bűnösség, de azt mégis hangsúlyoznunk kell, személyes döntés, választás kérdése az, hogy lelepleződik-e a jelen világ álsága, hamisága, s tudunk-e még részt venni vezeklő vonulásban? Akkor is, ha látszólag e vonulásnak nincs vége, mégis bízva abban, hogy életidőnk épp Nagyszombatra esik, egy olyan napra, amelyen bár már megváltattunk, ugyanakkor mégis megváltásra várunk.

Az *Isten lovai* többi versdarabja sokkal inkább elrugaszkozik a konkrétumoktól, víziószerűsége miatt az értelmezés hosszabb elemzést kívánna, mindezek ellenére e versszövegekből kirajzolódhatnak olyan elemek, amelyekről konkrétságuk okán érdemes szólnunk. A *város idézése* című prózavers a falusi és a városi lét tapasztalatainak sűrítménye, amelyben felvillannak életrajzi elemek, így a gyermekkori betegség, amely magában hordozta az amputáció lehetőségét. Ez az emlék fogalmazza meg a gondviselés jelenvalóságának lehetőségét. „Részeg sebészek konzíliuma mint a kárhozat jött felém. Levágták volna ballábamat a disznainak, de egy áldott kéz elrántott lehelletükből.” Az előző vershez kapcsolódva válik élessé, létünk minőségét is meghatározóvá a kérdés, miszerint az emberi lét esendősége mégsem magára hagyott, mert a legnagyobb nyomorúságban is lehetséges egy áldott kéz jelenléte.

A *Ragyogtam én is* életrajzi elemeit szinte teljesen elnyomják az álomszerű látomások, az értelmezést nagyon megnehezíti a látomások és a valóság hömpölygő egymásutánja, az emelkedett versbeszéd, amely János Jelenéseinek beszédmódját idézve a szó erejétől lüktet, hogy végül berobbanjon a versbe a kérdés és a válasz: „Kérded, hogyan lehet élve elviselni ennyi keserűséget? Tudd meg, én csupán most élek, amikor szólok, amikor szólok. Egyébként halott vagyok.” A szó időbeli eseményként történik. Ezért a szóhoz tartozik az a helyzet, amelyből ered, az, amelyikben történik, s az, amelyet megváltoztat. Az a belátás, hogy az embernek a felelősség értelmében van része a szóban, azaz nem az övé az első és utolsó szó, mégis szóra hivatott, ezért lehet a szava válasz, de a maga válaszáért felelnie is kell.

Az *Artista, havazó tartományban* a csodáról beszél, „Miért olyan rózsaszagúak s végtelendörgők a csodák a képzeletben? Íme, kiüti a veríték a csodatevőt, mellkasa édenkertje a sónak.” A férfi és a várandós nő roppant erőfeszítésének lenyomata ez a vers, nekik, artistáknak a csodatétel a feladatuk, mert az emberek ezt várják tőlük, miközben maguk beleroppannak a csodatételbe. Keserű üzenete, hogy csoda csak valaminek/valakinek az áldozata révén, valami árán történhet. Az attrakciót követelő tömeg nem kíváncsi és nem is lát a kulisszák mögé, nem érzékeli a történések mögött a roppant erőfeszítést. Ahhoz, hogy csodát lássunk, hogy csodában részesülhessünk, valakinek meg kell feszülnie.

Az *Álmaim, verő-erekkel* a megváltói igyekezet nehézségeit, lehetetlenségét szövi verssé, tragikus korszerűség uralja e látomásokat, az elveszett éden fölötti fájdalom egyetlen hangos kiáltássá alakul, a szülőanyát vádlón: „Szültél volna inkább egy márványkövet, egy márványkövet!” A költő nem hős, aki leküzdve minden akadályt osztja az igazságot, erkölcsi mércét állít, felszólít és harcol. Esendő ember, aki

minden esendősége ellenére mégis jele nagyrahivatásának, amint azt az *Ereklyében*, a ciklus záródarabjában olvashatjuk: „Megszülettünk, hogy hozzáadjunk valami jót a világhoz”.

Nagy László költészete, amint az *Isten lovai* ciklus is mutatja, azért őrződik meg, mert „önmagát jelenti és önmagát értelmezi; tehát ami úgy mond valamit, hogy nem valami nyomaveszetről szól, nem pusztán tanúskodás valamiről, amit még magát is értelmezni kell, hanem úgy mond valamit a mindenkori jelennek, mintha egyenesen neki mondaná. Ami *klasszikus*, az nem szorul arra, hogy előbb legyőzzük a történelmi távolságot – mert az állandó közvetítésben maga hajtja végre annak leküzdését.” A gadameri meghatározás találóan fejezi ki a mai olvasói beállítottságot, ez alapján, akár a szent szövegek esetében, a művek megszólító erejét tartom kezdeményezőnek, azok által szólíttatunk meg ma is. Az értelmezések elavulhatnak, mindig más szempontok és súlypontok válják egymást, de a vizsgálódás tárgya megmarad, mert érvényes szó alkotta, s ez teszi időtlenné.

Pegasus